

УДК 94(477.81)

Сергій ІВАНОВ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ РІВНЕНЩИНИ В РОКИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕГАЛЬНОЇ ПРЕСИ)

Опираючись на матеріали, уміщені на сторінках української легальної преси, автор спробував проаналізувати суспільно-політичне життя Рівненщини в роки німецької окупації.

Ключові слова: суспільно-політичне життя, німецька окупація, українська легальна преса.

Україномовна легальна періодика, яка видавалася в роки німецької окупації на території Рівненської області, зберегла велику кількість інформації про економічне, суспільне та культурне життя населення. Указана проблематика частково знайшла своє висвітлення в працях Й.Пацули, О.Панасенка, К.Курилишина, В.Шайкан, Б.Чернякова. Позитивно оцінюючи доробок зазначених дослідників, варто назвати недостатнє висвітлення обраної теми в науковій літературі. Проаналізувавши чималий масив пресових видань 1941–1944 рр., автор спробував відтворити картину суспільно-політичного життя Рівненщини окупаційного періоду.

Функціонування та змістове наповнення преси регламентувалися вимогами німецької влади. Особливості пресовидавничого процесу на території рейхскомісаріату “Україна” визначалися розпорядженням від 20 листопада 1941 р., згідно з яким рейхскомісаром Еріхом Кохом не лише було “заряджено” дозволи на видання часописів і регламентовано інформацію, а й встановлено “кари” за недотримання всіх приписів цієї постанови.

Незважаючи на жорсткі вимоги німецької цензури щодо змісту преси, суть яких зводилася до висвітлення подій на фронтах у вигідному для окупаційної адміністрації ракурсі та заборони торкатися теми майбутнього України, інформаційний масив багатьох видань містив факти проявів суспільного життя українців. Ідеться, зокрема, про структуру й роботу органів влади, законодавче регламентування життя населення, промислове виробництво, сільське господарство, освіту та виховання, релігію, військовополонених, вивіз українців на роботу до Німеччини, допомогіві акції, культурне життя¹.

Закони, постанови, розпорядження, оголошення, які визначали життя населення, зводилися до двох основних постулатів – абсолютного послуху й жорстокого покарання. Для застосування методу примусу не потрібно було опиратися на якусь офіційну регламентацію, оскільки закони воєнного часу виправдовували будь-яке насильство. Подібним чином можна охарактеризувати і її ставлення до євреїв. У цьому випадку легальна преса виконувала роль незаперечного пропагандиста, який обґрунтовував право Третього рейху на знищення цілого народу, а розміщена на її сторінках регламентаційна документація щодо євреїв повинна була утверджувати тезу про їх меншовартість.

Що стосується військовополонених, то цензура забороняла торкатися більшості аспектів цієї проблеми. Проте в українській пресі подавалася інформація про заходи легальних українських інституцій, що організовувалися для полегшення їхнього становища. Якщо вести мову про трудову політику, яка проводилася німецькою владою, у її основу, незважаючи на анонсовану добровільність, був покладений примус, що підтверджується відповідними публікаціями в пресі. На сторінках часописів зазначеного періоду зачіпалася й антирадянська проблематика, що було обов’язковим елементом змістового наповнення тогочасної легальної преси.

Прихід німецьких військ в Україну певною частиною її жителів розглядався як “визволення” від більшовицького режиму. Дехто навіть пов’язував із цим фактом надії на відродження української державності. Окупанти на перших порах цю ілюзію підтримували². На українських землях, що стали складовою рейхскомісаріату “Україна”, святкували проголошення самостійності. Українська преса відреагувала на це низкою публікацій. Так, на сторінках костопільської газети “Самостійність” було наголошено, що 8 липня 1941 р. у Костополі після

молебня відбувся мітинг, який відкрив представник окружного проводу ОУН Гриць Рибак. Подібні заходи мали місце в усіх районних центрах і багатьох селах Костопільської округи³.

Усе це відбувалося в липні–серпні, тобто вже після того, як німці відкинули Акт проголошення української державності від 30 червня 1941 р., що свідчило про відсутність точних вказівок стосовно поводження з місцевим населенням⁴.

Найпершу увагу преса приділяла молоді. У вересневому випуску газети “Волинь” зазначалося, що “потрібно виховати дітей, міцних, як краще, свідомих синів українського народу [...] плекати в наших дітях любов до рідного слова... пісні... рідних звичаїв, до рідної історії і природи”⁵. Згадувалося, що “приємне явище відбувається в наших селах... Населення після большевицького гнету що раз жвавіше береться до відбудови національного життя”⁶.

У багатьох населених пунктах Рівненщини протягом осені 1941 р. проводились урочистості щодо освячення символічних могил на честь полеглих героїв, які віддали своє життя за Батьківщину. Зокрема, така подія відбулася 7 вересня 1941 р. у с. Кустин Олександрійського району. На ній були присутні кілька тисяч осіб цього та сусідніх сіл. На урочистостях побував голова Української Ради Довір’я на Волині Степан Скрипник⁷.

Після радянських реалій українці вірили, що ситуація зміниться на краще, хай і з допомогою німців. Однак їхні сподівання не виправдалися. Незважаючи на це, українська легальна преса знаходила можливість нагадувати про власні ідеали⁸.

За посередництвом преси населення сповіщали про закони, постанови, розпорядження, нормативно-правові акти, які видавали німецькою окупаційною адміністрацією. Повсякденне життя людей жорстко регламентувалося: вони зобов’язувалися виконувати розпорядження влади й поліції, заборонялися будь-які збори й мітинги, від 8 год вечора до 5 год ранку встановлювалася комендантська година. Рівненський гебітскомісар Вернер Беер видав розпорядження, згідно з яким усі особи повинні були мати при собі перепустки при денному русі до 20.00 у всіх місцевостях, які знаходилися на відстані 15 км від Рівного. За невиконання наказу передбачалася вища міра покарання⁹. Розпорядженням № 16 костопільського гебітскомісара Ленерта перебування сільського населення на вулицях обмежувалося 19 год, а міського – 20 год вечора. Нічний час тривав до 6 год ранку. Виняток становили лікарі, аптекарі, акушерки, яким видавали спеціальні дозволи для перебування на вулицях у нічний час¹⁰. Розпорядженням від 10 квітня 1942 р. початок поліційної години переносився на 21.00¹¹.

За насильство, грабежі, непідкорення владі оголошувалася смертна кара. Рейхскомісар Ерїх Кох видав наказ, згідно з яким “карою смерті буде покараний кожний, хто підтримує членів банд, саботажників, злочинців та втікачів-полонених, або дає їм харчі чи іншу допомогу. Майно винуватого буде конфісковане”. Та сама кара очікувала на того, хто вчасно не доповів про зазначені випадки владі. За допомогою в запобіганні випадкам непокори німецькій адміністрації встановлювалися винагорода в розмірі 1 000 крб, право першим придбати харчові продукти або отримання чи збільшення присадибної ділянки¹². З пересторогою щодо порушення вищезгаданих заборон звернувся до населення Костопільської округи виконуючий обов’язки гебітскомісара Гінтер, який наголошував, що недотримання зазначених вимог буде каратися “тяжкою в’язницею, а в тяжких випадках – смертю”¹³.

Цивільному населенню заборонялося зберігати зброю та боєприпаси, підтримувати зв’язок з радянською стороною за допомогою телефону й радіо, фотографувати площі. Так, з урядового оголошення дубенського гебітскомісара Брокса можна дізнатися про обов’язкову конфіскацію в населення фотоапаратів. За недотримання вимоги передбачалося покарання¹⁴.

Унаслідок швидкого просування лінії фронту на схід, у тилу було залишено велику кількість зброї, боєприпасів, амуніції. Періодичні видання часто містили заклики до місцевого населення збирати й здавати військове майно, обіцяючи за це гроші й товари. За невиконання передбачався розстріл¹⁵. Подібні вимоги стосувалися зброї, яка перебувала в приватному користуванні¹⁶.

Окрім смертної кари, влада активно застосовувала принцип колективної відповідальності. Так, за спробу втечі арештантів, убивство ними німецького урядника й вартового були розстріляні всі в’язні рівненської в’язниці¹⁷. За вбивство двох високопоставлених чиновників

рейхскомісаріату було проведено “відповідні заходи проти більшої кількості в’язнів, які належать до обтяжених кіл”¹⁸.

Нормативна база, що регламентувала процес прописки, дозволяла контролювати, а головне – обмежувати зміну місця проживання. Для цього в містах і селах створювалися спеціальні “мельдункові” уряди. Особи, які захотіли змінити місце проживання, повинні були негайно повідомляти ці структури. Без відповідного дозволу вони не могли залишити округу, у якій проживали, і навіть не мали права скористатися залізницею¹⁹.

Для контролю за робочою силою була введена обов’язкова реєстрація всього працездатного населення за посередництвом уряду праці. Ухилення від неї тягнуло за собою смертний вирок. Першого березня 1942 р. Еріх Кох видав розпорядження, яким обмежував можливість зміни місця роботи²⁰.

Двадцять четвертого грудня 1942 р. була створена Українська служба праці, яка мала організувати “суспільно або державно-політичні вартісні роботи”. Вона потребувала молодих людей у віці 18–25 років. Відповідно до здібностей ця установа готувала “провідників нижчої і середньої ланки”²¹. Загалом молоді українці мали відпрацювати один рік на громадських роботах²².

Україна привертала увагу Берліна великою кількістю дешевої робочої сили. Уже в перші місяці війни Німеччина відчула гостру нестачу робітників. Улітку 1941 р. почали з’являтися перші заклики до української молоді про виїзд туди на роботу. У пресі публікувалися спеціальні відозви, плакати, заклики, які показували “райське життя іноземних робітників”²³. Як приклад можна навести один із таких закликів: “Українці! Зголошуйтеся на працю в Німеччині. Пізнайте Німеччину та її методи праці. Ви повернетеся багаті досвідом і своїм трудом здобудете передове місце серед інших!”²⁴.

У “Костопільських вістях” від 29 березня 1942 р. наголошувалося, що “з Костополя вже відійшов перший поїзд з добровольцями. Відтепер будуть регулярно їхати потяги щодня”. Крім того, зазначалися дати й умови реєстрації для бажаючих виїхати на роботу до Німеччини²⁵.

“Голос Сарненщини” повідомляв, що 24 червня 1942 р. зі станції Сарни виїхав ще один ешелон, який віз молодь до Німеччини²⁶. Сім’ям остарбайтерів влада обіцяла видати грошові компенсації²⁷.

Шістнадцятого травня 1943 р. була опублікована постанова, яка запроваджувала дворічний трудовий обов’язок для молоді 1922–1925 рр. народження²⁸. Після закриття шкіл наприкінці 1941 р. усі вчителі й учні були зобов’язані звернутися до уряду праці щодо подальшого працевлаштування²⁹.

Робоча сила підлягала жорсткому контролю. Через часопис “Волинь” рівненський гебітскомісар В.Беєр попереджав населення, щоб воно тримало “стало при собі персональні вказки та робітничі картки”. На тих, хто не мав цих документів, чекало суворе покарання³⁰.

Безробітні підлягали обов’язковій реєстрації. Розпорядженням гебітскомісара всі чоловіки Рівненської округи віком 14–65 рр., які не мали посвідки про працю, були зобов’язані реєструватися в уряді праці з подальшим використанням на найнеобхідніших господарських роботах. Крім того, реєстраційний контроль проходили селяни та ремісники-приватники³¹.

У рейхскомісаріаті “Україна” умови праці та її оплата регламентувалися низкою постанов. Для визначення розміру зарплатні встановлювалося 6 трудових груп для робітників і 5 – для службовців. Євреї та жінки отримували 80% від установленого розміру. Виходити за визначені межі оплати праці заборонялося. На порушників очікувало суворе покарання. Фольксдойче, крім зарплатні, отримували 50% надбавки³².

Щодо цін на товари й послуги, то спочатку вони зберігалися на попередньому рівні. Пізніше було встановлено їх максимальний розмір, а основні продукти харчування почали розподіляти за картковою системою³³. Так, згідно з розпорядженням Рівненського гебітскомісара В.Беєра, було визначено максимальні ціни на харчі, завищення яких тягнуло за собою суворе покарання. Крім того, встановлювалися граничні ціни на харчування в їдальнях й окремі послуги (прання, прасування, дрібний ремонт одягу та взуття)³⁴. Зокрема, 29 травня 1942 р. рейхскомісар видав розпорядження про оплату послуг кравців, згідно з яким кравецькі майстерні поділялися на дві групи. До першої належали ті, які мали право навчати учнів. Представники

другої такого права не мали. Відповідно відрізнялася й вартість послуг, перевищувати яку заборонялося³⁵.

Часто основні продукти харчування не можна було реалізовувати, оскільки вони йшли для забезпечення потреб армії й тилу. Головним джерелом їхнього отримання для українських сімей, що проживали в містах, були базари. Упорядкування базарної торгівлі давало можливість владі контролювати розподіл сільськогосподарської продукції. Вона визначала дні торгів і перелік продуктів, які дозволялося продавати³⁶.

У Рівному базарним днем був четвер. Перед кожними торгами вивішувалися ціни, які мали бути суворо дотримані. Продавець вивішував табличку, на якій указував свої паспортні дані та місце проживання. Недотримання поставлених вимог каралося штрафом 1 000 крб, арештом або конфіскацією товару. Покаранню підлягали і продавець, і покупець³⁷. Селяни, які влаштовували торги в невстановлений день і не мали посвідки, підлягали арешту, а їхній товар і транспорт конфісковували³⁸. Заборона торгувати на базарах окремими сільськогосподарськими продуктами, особливо зерновими, мала своїм наслідком широку кампанію щодо заборони самогоноваріння, розгорнута в рейхскомісариті “Україна”. До 15 червня 1942 р. рекомендувалося здати всі “винокурні апарати” і “ручні млини”. За непослух передбачалася смертна кара³⁹.

Нацисти намагалися максимально використати ресурси української землі й людей, які на ній працювали. Збереженість урожаю мали забезпечити постанови про його охорону. Члени громадських господарств і хліборобських спілок повинні були забезпечувати громадську охорону жнив. У газеті “Волинь” зазначалося: “Кожний бере на себе відповідальність за безпеку народного добра”. Невиконання зобов’язань передбачало суворе покарання (смертну кару або конфіскацію майна)⁴⁰. До жнив залучалися не лише селяни, а й мешканці міст і школярі. У разі потреби вони могли працювати й уночі.

Усі коні та інші тяглові тварини, які перебували в приватній власності, під страхом конфіскації використовувалися в сільськогосподарських роботах⁴¹. Окрім того, селяни зобов’язувалися здавати продовольчі контингенти для забезпечення потреб району⁴². Норму здачі контингентів потрібно було виконати до кінця господарського року⁴³. Для підвищення обсягів заготівель установлювалися премії за їхнє своєчасне виконання. Так, у “Вістях для українських селян” від 1 січня 1943 р. зазначалося, що той, хто здає двох свиней, має право одну зарізати для власних потреб. За кожну здану свиню надавалася премія у вигляді 1 кг цукру, 1 кг солі, 0,5 горілки, 10 коробок сірників⁴⁴.

Під час заготівель використовувалася пунктова система. Так, 1 л горілки прирівнювався до 100 пунктів, пачка махорки – 10, 1 цигарка – 1, 1 кг солі – 30, 1 кг цукру – 100. У середньому 25 пунктів відповідали 10 карбованцям⁴⁵.

За невиконання поставок передбачалася конфіскація всього наявного насіння й худоби, ув’язнення або смертна кара. Відповідне розпорядження рейхскомісара було опубліковано в газеті “Костопільські вісті” 24 травня 1942 р.⁴⁶

В умовах війни важливим завданням окупаційної адміністрації був ремонт доріг, залізничних колій і мостів. У місцевій пресі постійно з’являлися відповідні розпорядження. До ремонту доріг активно залучалося місцеве населення⁴⁷. З метою збереження шляхів селяни повинні були відпрацювати 8 днів на ремонтних роботах чи побудові нових шляхів. Їхні підводи мобілізувалися на цей самий термін. Відповідний наказ видав костопільський гебітскомісар Ленерт: “Всі посідачі фурманок є зобов’язані відбути безплатну 8-денну службу з кінями (шарварок)”. За його невиконання передбачався штраф у розмірі не менш як 100 крб.⁴⁸

Місцевому населенню заборонялося ходити залізничними коліями, особливо вночі. За наближення до колії ближче ніж на 300 метрів передбачався розстріл⁴⁹. Для використання залізничних шляхів у господарських потребах необхідно було отримати дозвіл коменданта військових постів⁵⁰.

Велосипед розглядався окупаційною адміністрацією як один з основних засобів пересування. Тому кожен власник мав отримати дозвіл на його використання. В іншому разі велосипед підлягав конфіскації⁵¹.

Бажаючи обмежити зв'язок населення із зовнішнім світом, окупанти проводили конфіскації радіоприймачів. Ці накази не стосувалися німців. Саме через радіоприймачі, які їм належали, кожної неділі з 10 год 15 хв до 10 год 30 хв здійснювалися трансляції передач для родичів остарбайтерів, у яких зачитувалися їхні листи⁵².

Значна увага приділялася дотриманню санітарно-гігієнічних норм. Для запобігання епідемічним хворобам у містах відкривалися санітарні пункти. Про всі випадки захворювань потрібно було повідомляти відповідну санітарну службу. Рівненський гебітскомісар В.Беер підкреслював: «Незголошення епідемічно-хворого буде каратися по закону військового часу і буде уважатися за саботажну акцію»⁵³. Через пресу влада закликала знищувати бродячих собак, оскільки вважала їх носіями інфекційних хвороб. Домашніх тварин населення зобов'язувалося реєструвати, прививати від сказу, тримати лише на прив'язі. Крім того, за собак сплачувався спеціальний податок⁵⁴.

Жорстко нормувалася оплата комунальних послуг. Населення повинно було платити за воду та встановлювати лічильники⁵⁵. Найбільша ж увага приділялася користуватися електрикою, яке жорстко регламентувалося. Німецька влада обмежила допустиму потужність електричних ламп, а також заборонила користуватися електрикою від 16 до 24 години. За порушення цих вимог передбачалася конфіскація електроприладів або штраф у розмірі 1 000 крб.⁵⁶

Законодавчі обмеження стосувалися й культурного життя. Згідно з розпорядженням гебітскомісара В.Беера, населенню м. Рівне дозволялося відвідувати міський театр лише раз на тиждень, при цьому початок поліційної години переносився на 23 годину⁵⁷.

З бібліотек вилучалася й ліквідовувалася радянська література. Реквізиціям підлягали також книги зі шкільних бібліотек, за винятком підручників з фізики, алгебри, геометрії, тригонометрії й хімії. Генеральний комісар Волині та Поділля за браком навчальних посібників рекомендував учням початкових шкіл користуватися часописами «Українська дитина» (Костопіль), «Орленя» (Рівне), «Малий школяр» (Шепетівка)⁵⁸.

Не обійшла увагою українська преса і єврейське питання. На сторінках газети «Волинь» були розміщені розпорядження, згідно з якими євреї зобов'язувалися носити спеціальні розпізнавальні знаки⁵⁹. Для них установлювалася окрема комендантська година – від 19 год вечора до 6 год 30 хв ранку⁶⁰. Їм було заборонено обслуговувати на пошті⁶¹. П'ятнадцятого жовтня 1941 р. рівненський гебітскомісар наказав «жидам» не залишати місце свого перебування⁶². Після цього розпочався процес створення гето. Порядки на території гето регламентувалися наказами гебітскомісарів. Побутовими справами, харчовим забезпеченням і дотриманням санітарно-гігієнічних норм опікувались єврейські комітети. Чоловікам наказували підстригатися й голити бороди. Євреям заборонили виходити за межі гето, а представникам інших національностей – заходити на його територію. При цьому покаранню підлягали обидві сторони. Виняток становили лікарські кабінети. Також євреям не дозволялося тримати котів і собак⁶³.

Через пресу окупаційна влада нав'язувала населенню свій погляд на роль євреїв в історії. Постійно наголошувалося, що звільнення українських земель від «московсько-жидовської влади» воно зобов'язане «німецькому вояку»⁶⁴.

На окупованій території під керівництвом обласних, районних і сільських управ функціонували лікарні, ясла, садки, дитбудинки, будинки для інвалідів, українські комітети самодопомоги, жіноча служба. Вони надавали значну допомогу місцевому населенню, рятуючи його від голоду, холоду й хвороб, оскільки гітлерівці байдуже ставилися до потреб ворожої їм країни. Усі ці заходи стосувалися не лише цивільного населення, а й військовополонених⁶⁵.

Військовополоненими опікувалися Червоний Хрест і місцеві допомогові комітети. Про їхню діяльність повідомляли періодичні видання, закликаючи жителів не бути байдужими й долучитися до гуманітарної акції, від якої залежало полегшення долі полонених і бідняків⁶⁶. Допомогова активність українського населення зростала напередодні та під час Різдвяних і Великодніх свят⁶⁷.

Отже, німецька влада використовувала пресу для нормативно-організаційного інформування населення. Офіційна документація була обов'язковою на шпальтах часописів й оперативно публікувалася відразу після затвердження. Ознакою цього змістового комплексу було його

розміщення на останній сторінці періодичних видань. Незважаючи на це, суспільно-політичне життя населення в період окупації знайшло в пресі доволі широке висвітлення.

1. Курилишин К. Українське життя в умовах німецької окупації (1939–1944 рр.) / К. Курилишин. – Львів, 2010. – С. 7.
2. Панасенко О. Рівненщина: сторінки минулого / О. Панасенко. – Рівне, 2001. – С. 238.
3. Самостійність. – 1941. – № 1.
4. Курилишин К. Указ. праця. – С. 45.
5. Волинь. – 1941. – 14 верес. – С. 3–4.
6. Там само. – 5 верес. – С. 4.
7. Там само. – 14 верес. – С. 4.
8. Курилишин К. Указ. праця. – С. 49.
9. Волинь. – 1941. – 19 жовт. – С. 4.
10. Костопільські вісті. – 1941. – 28 груд. – С. 1.
11. Волинь. – 1942. – 12 квіт. – С. 4.
12. Там само. – 9 лип. – С. 1.
13. Костопільські вісті. – 1942. – 3 трав. – С. 4.
14. Волинь. – 1943. – 24 черв. – С. 4.
15. Костопільські вісті. – 1942. – 10 черв. – С. 4.
16. Голос Сарненщини. – 1942. – 17 трав. – С. 4.
17. Волинь. – 1943. – 18 берез. – С. 4.
18. Там само. – 24 жовт. – С. 2.
19. Костопільські вісті. – 1943. – 28 серп. – С. 4.
20. Там само. – 1942. – 5 квіт. – С. 4.
21. Волинь. – 1942. – 24 груд. – С. 4.
22. Костопільські вісті. – 1942. – 20 груд. – С. 4.
23. Пацула Й. Волинь – мій біль, моя надія / Й. Пацула. – Рівне : Азалія, 2005. – С. 115–116.
24. Волинь. – 1942. – 21 трав. – С. 2.
25. Костопільські вісті. – 1941. – 29 груд. – С. 1.
26. Голос Сарненщини. – 1942. – 28 черв. – С. 4.
27. Костопільські вісті. – 1941. – 3 жовт. – С. 4; там само. – 1942. – 31 трав. – С. 1; там само. – 1943. – 5 верес. – С. 1.
28. Голос Сарненщини. – 1943. – 16 трав. – С. 3.
29. Костопільські вісті. – 1941. – 23 листоп. – С. 1.
30. Волинь. – 1942. – 19 квіт. – С. 4.
31. Там само. – 1943. – 19 груд. – С. 4.
32. Там само. – 1941. – 25 груд. – С. 4.
33. Панасенко О. Указ. праця. – С. 240.
34. Курилишин К. Указ. праця. – С. 67.
35. Волинь. – 1942. – 9 лип. – С. 4.
36. Курилишин К. Указ. праця. – С. 67.
37. Волинь. – 1941. – 16 листоп. – С. 4.
38. Костопільські вісті. – 1941. – 26 жовт. – С. 2.
39. Там само. – 1942. – 31 трав. – С. 1.
40. Волинь. – 1943. – 24 черв. – С. 4.
41. Там само. – 4 лип. – С. 1.
42. Вісті для українських селян. – 1942. – 21 черв.
43. Волинь. – 1943. – 1 лип. – С. 4.
44. Вісті для українських селян. – 1943. – 1 січ.
45. Волинь. – 1943. – 17 черв. – С. 4.
46. Костопільські вісті. – 1942. – 24 трав. – С. 4.
47. Волинь. – 1943. – 24 січня. – С. 4.
48. Костопільські вісті. – 1941. – 16 листоп. – С. 4.
49. Голос Сарненщини. – 1943. – 30 трав. – С. 4; Костопільські вісті. – 1943. – 21 берез. – С. 4.
50. Голос Сарненщини. – 1943. – 30 трав. – С. 4.
51. Волинь. – 1942. – 26 квіт. – С. 4.
52. Там само. – 1943. – 18 лип. – С. 4.
53. Там само. – 1942. – 5 берез. – С. 4.

54. Там само. – 1941. – 30 жовт. – С. 4.
55. Там само. – 1942. – 15 лют. – С. 4.
56. Там само. – 25 січня. – С. 4.
57. Там само. – 23 квіт. – С. 4.
58. Костопільські вісті. – 1942. – 19 лип. – С. 2.
59. Волинь. – 1941. – 21 верес. – С. 4.
60. Там само. – 19 жовт. – С. 4.
61. Там само. – 8 жовт. – С. 2.
62. Там само. – 19 жовт. – С. 4.
63. Там само. – 26 жовт. – С. 4.
64. Там само. – 1942. – 29 січ. – С. 1.
65. Шайкан В. Соціально-політичні та економічні причини виникнення колабораціонізму на теренах рейхскомісаріату “Україна” та військової зони в роки Другої світової війни / Валентина Шайкан, Валерій Шайкан. – Кривий Ріг : Мінерал, 2004. – С. 113.
66. Волинь. – 1942. – 1 лют. – С. 2; Волинь. – 1942. – 8 лют. – С. 3.
67. Волинь. – 1942. – 15 лют. – С. 3.

Опираючись на матеріали, помещенные на страницах украинской легальной прессы, автор попытался проанализировать общественно-политическую жизнь Ровенщины в годы немецкой оккупации.

Ключевые слова: общественно-политическая жизнь, немецкая оккупация, украинская легальная пресса.

Based on the material contained in the pages of Ukrainian legal press, author tried to analyze the socio-political life of Rivne region during the German occupation.

Keywords: socio-political life, the German occupation, Ukrainian legal press.

УДК 329.14: 316.652.3

Лариса КОБУТА

СТАТТЯ В.ЛЕВИНСЬКОГО “БУДЬМО УКРАЇНЦЯМИ!” ЯК ВІДГУК НА НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНУ БОРОТЬБУ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Стаття присвячена поглядам українського громадського діяча й публіциста В.Левинського щодо перспектив національно-державного визволення українців в умовах Другої світової війни. Проаналізовано зміну його теоретичних підходів стосовно проблеми національної єдності й солідарності, потреби розвитку національного патріотизму як фундаменту свободи нації.

Ключові слова: В.Левинський, національне визволення, нація, патріотизм, свобода, солідарність.

Володимир Левинський був відомим теоретиком і політичним діячем українського соціал-демократичного руху в Галичині початку ХХ століття. У 1920–1930-х роках з-під його пера вийшло чимало наукових і публіцистичних праць, присвячених питанням теорії й практики розвитку українського соціалістичного та національного руху, перспективи національного визволення українців. Будучи переконаним соціалістом, він постійно декларував потребу національно-державного самовизначення українського народу, у теоретичних формах намагаючись поєднати ідеї соціалістичного й національного визволення. Ці питання для нього в перспективах розвитку України були рівнозначними та взаємозалежними.

Відправним пунктом його позиції було переконання, що панування одного народу (нації) над іншим не дає можливості справедливо вирішити соціальні питання, а соціальна справедливість можлива за умови ліквідації стану національної неволі. Тому чітко означу-